

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

מלמדים זכות – הזכות לתנאי העסקה הוגנים מדריך למורה

תלמידים רבים רואים בחופשת הקיץ הזדמנות להתנסות בעבודה בשכר. מנתוני משרד התמ"ת (2008) עולה כי כ- 12% מהילדים בגילאי 15-11 עובדים, ומרביתם מועסקים שלא כחוק בעבודות בשווקים: מכירה, סבלות, ניקיון, שטיפת כלים במסעדות, רוכלות, חקלאות ועוד. הנתונים גם מראים כי מרבית הילדים העובדים (70.9%) עושים זאת בתקופת חופשת הקיץ. תקופה זו, שלפני היציאה לחופש, מזמנת אפשרות חשובה לדון בנושא העסקת ילדים והזכות לתנאי העסקה.

נושא העסקת ילדים עבר תהפוכות וגלגולים עם השנים, כאשר עד המאה ה-19, בתקופת המהפכה התעשייתית, ילדים נאלצו לעבוד ולפרנס את עצמם ואת משפחתם. מצב זה הוביל לניצול של ילדים שהתבטא בהעסקה תחת תנאי עבודה קשים ושכר נמוך וכתוצאה מכך ילדים רבים נפגעו פיזית ונפשית. מציאות זו הולידה את התובנה כי יש צורך בהגנה על ילדים בסביבות תעסוקה באמצעות זכויות מיוחדות (ראו פירוט גם במערך "מיהו ילד", במסגרת מערכי "מלמדים זכות"). כרקע לדיון בזכויות הילדים לתנאי העסקה נאותים, נעמוד על המקום הנכבד שייחדו ההלכה והמוסר היהודי לזכויות העובדים ככלל, ונתוודע לכמה מחוקי המקרא בנושא זה שהיו בסיס והשראה לחוקי העבודה בימינו.

מאחר וחובת חינוך הילדים הינה מעמודי היסוד של תרבות ישראל, ביכרה הקהילה וההלכה היהודית את חובת לימוד התורה של הילדים על פני שליחתם לעבוד. עם זאת, ידוע כי היו תקופות שהמצוקות הכלכליות היו כה קשות עד שהורים נאלצו להכניס את ילדיהם לשוק העבודה כבר בגיל צעיר. גדולי ישראל בכל הדורות יצאו בדברים קשים כנגד נורמה זו, והעניקו בכך בסיס רעיוני מוקדם לדיון בנושא זכויות ילדים בעבודה.

ילדים על פי רוב אינם מודעים לזכויותיהם כעובדים והם עלולים להיות מנוצלים ע"י המעסיקים. תקופה זו שלפני החופש הגדול מהווה הזדמנות טובה להציג בפני הילדים את זכויותיהם, וללמד אותם את עיקרי חוקי העסקת נוער.

'מלמדים זכות' – סדרת מערכי שיעור העוסקת בזכויות שונות מתוך האמנה לזכויות הילד, ומיועדת לכיתות חטיבת הביניים. כל יחידת לימוד ערוכה בצורת גיליון של עיתון, אותו יש להציג בפני התלמידים, אשר בעמודיו השונים מובאים היבטים שונים של הנושא המדובר. למורים קיים 'מדריך למורה' הכולל הרחבות, הארות, פירושים והצעות שונות לפעילויות, לדיון ולדרכי לימוד מגוונות.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

מטרות:

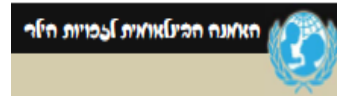
- התלמידים ילמדו מקורות יהודיים העוסקים בזכויות ובתנאי העסקה.
- התלמידים ידונו בדילמות העולות בנושאי העסקה וביחסי עובד - מעביד, תוך חיבור אישי ואקטואלי לנושא.
- התלמידים ילמדו את זכויותיהם החוקתיות בתחום העבודה ואת תנאי העסקה שהם זכאים להם.
- התלמידים יעמדו על השינויים שהתחוללו בתנאי העסקת ילדים, לאור המציאות ההיסטורית המשתנה.
- התלמידים יעמדו על אחריותם לוודא כי זכויותיהם נשמרות ויישמו את הלימוד במהלך החופש.

כותבים: טובה בן ארי - מפקחת על זכויות התלמיד במשרד החינוך, ד"ר רבקה צפיר - מנהלת תוכנית "רוח יהודית", דניאל קנדלר - מנהל תוכן, טליה אפיק - גרוסמן, עתר פולק - גיבל, יוסי מיכל - מדריך ארצי. עיצוב: רותי ענקי. תצלומים: ויקי שיתוף, פיקיוויקי.
כתובת האתר לזכויות התלמיד: www.education.gov.il/zchuyot
© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך.

מקרא לפינות העיתון:

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756
education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

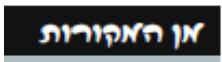

סעיפים מתוך האמנה הבינלאומית לזכויות הילד

(מתוך האתר לזכויות התלמיד במשרד החינוך)

מקור מרכזי מתוך ארון הספרים היהודי

מובאה מתוך המקורות

דוגמאות מהעולם

ביאור מילים קשות

בפינה זו על התלמיד להביע את דעתו בקשר לדילמה העולה מתוך היחידה

בפינה זו על התלמיד לענות לשאלה שנשאלת על ידי תלמיד בן גילו בנושא.

חלק א': בין עובד למעביד

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756
education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

הסיפור העומד במרכזו של חלק זה מביא את סיפורו של רבה בר בר חנן ששכר סבלים להוביל לו חבית יין. במהלך ההעברה שברו הסבלים את החבית. כדי שיוכל לגבות מהם את שווי הנזק שגרמו לו, עיקל רבה בר בר חנן את גלימותיהם, והם מיהרו לתבוע אותו לדין בפני רב. למרבה הפלא, הורה רב שעליו להחזיר לסבלים את גלימותיהם, ופטר אותם למעשה מתשלום הנזק. כשהתפלא רבה בר בר חנן על פסק דינו של רב, ושאל אותו אם אמנם כך הוא הדין, השיב לו רב, שמקור פסק הדין שפסק בדברי המקרא בספר משלי (ב, כ): "למען תלך בדרך טובים". אך בכך לא הסתיים הסיפור. הסבלים, שכזכור לא רק שלא ביצעו את העבודה שלשמה נשכרו, אלא אף גרמו נזק חמור למעבידם, הוסיפו והלינו בפני רב על שהם רעבים ולא קיבלו את שכרם. ורב, תוך שהוא מסתמך על סופו של הפסוק במשלי, "וארחות צדיקים תשמור", חייב את מזמין הסבלים לשלם להם את השכר שהבטיח מראש לתת להם.

א. הצעה לפתיחה:

כפתיח מתודי וחוויתי מומלץ לצפות בסרטון קצר שממחיז את הסיפור העומד במרכז המערך (הסרטון נמצא באתר "רוח יהודית")

בסיום הסרטון שאלו את התלמידים:

- מי לדעתכם צודק – רבה בר בר חנן או הסבלים? נמקו.
- האם לדעתכם על רבה בר בר חנן להשיב לסבלים את גלימותיהם?
- האם לדעתכם על רבה בר בר חנן לותר על תשלום הנזק ועוגמת הנפש?
- האם לדעתכם על רבה בר בר חנן לשלם לסבלים את שכרם?

ב. קריאת המקור:

קראו עם התלמידים את המקור הבא (עליו מתבסס הסרטון), המצוי בדף העיתון:

רבה בר בר חנן, שברו לו הסבלים חבית של יין.
לקח את מלבושיהם.
באו [הסבלים] אמרו לרב.
אמר לו [רב לרבה בר בר חנן]: תן להם את מלבושיהם.
אמר לו: זה הדין?
אמר לו: כן, "למען תלך בדרך טובים".
נתן להם מלבושיהם.
אמרו לו [הסבלים לרב]: עניינם אנחנו ומתאמצים אנו כל היום, ורעבים אנו ואין לנו דבר.
אמר לו [רב לרבה בר בר חנן]: לך, תן להם שכרם.
אמר לו: זה הדין?

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

אמר לו: כן, "וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמְרוּ".

(מתורגם על פי בבא מציעא פ"ג, ע"א)

רבה בר רב חנן: אמורא בבלי בדור הרביעי, בנו של רב חנן, חברו הקרוב והחברותא של האמורא המפורסם אביי. לפרנסתו עסק כנראה בחקלאות. לא הובאה בגמרא הלכה כלשהי בשמו. עשרות אזכוריו בתלמוד הם בהקשרים של המשא ומתן התלמודי: העלאת התלבטויות שונות או קושיות על דברי חכמים אחרים.

שאלות הבנה:

- מדוע לוקח רבה בר בר חנן את גלימותיהם של הסבלים?
- לאן הולכים הסבלים על מנת ליישב את הסכסוך, ומדוע?
- מה פסיקת רב ומדוע? מהו, לדעתכם, החידוש בפסיקה זו? (מעניין לראות שעל פי פסיקת רב על רבה בר בר חנן לותר על תשלום הנזק ואף לשלם את משכורתם של הסבלים)
- מהו הפסוק עליו מתבססת פסיקת רבי? הסבירו אותו במילים שלכם.

שאלות לדין:

- מדוע לדעתכם **לא** מוזכרת בסיפור הסיבה מדוע נשברה חבית היין (אם כתוצאה מרשלנות או שהמקרה קרה ללא אשמתם). האם הסיבה היתה משנה את ההכרעה?
- מדוע הלכו הסבלים לרב שישפוט בסכסוך, ולא יישרו את ההדורים ביניהם?
- האם לדעתכם רב נהג על פי הדין או לפני משורת הדין? נמקו.
- האם היותם של האנשים סבלים (כלומר אנשים פשוטים ועניים) משפיעה על התנהגותו של רבה בר בר חנן?
- מה ניתן ללמוד מהסיפור על זכויותיהם של עובדים באותה תקופה?
- נסו בקבוצות לנסח חוקים שיעגנו את זכויות העובדים, וימנעו מצב זה להישנות.

המלצה לפעילות: מומלץ להמחזי את הסיפור עם התלמידים. לפניכם מספר אפשרויות להמחזה:

- א. המחזיז את הדיון בין הסבלים לרבה בר בר חנן בבית המשפט, ובקשו מהתלמידים להכין טיעונים לכל אחד מן הצדדים.
- ב. המחזיז את המשפט ובקשו מן התלמידים לשחק עדי ראיה שיעלו לדוכן העדים, יתארו את מה שראו ויתנו בהתאם את פרשנותם לסיפור. (ניתן לשלב בין אפשרות א' וב' ולהמחזי סימולציה של המשפט כולו – הצדדים, העדים והשופט)
- ג. המחזיז את המשך הסיפור ותארו את תחושותיהם של רבה בר בר חנן מחד ושל הסבלים מאידך, לאחר הפסיקה של רב. תוכלו לערוך את ההמחזה גם בצורת "ראיון טלוויזיוני".

העשרה:

קראו עם התלמידים את המקור הבא (שימו לב שמקור זה אינו מופיע בדף העיתון. תוכלו לבקש טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

מהתלמידים לפתוח את המקור בספר שמות, פרק כ"ב פסוקים כ"ה – כ"ו, או לכתוב את הפסוק על הלוח):

"אם חבל תחבל שלמת רעד עד בא השמש תשיבנו לו.
כי הוא כסותו לבדה הוא שמלתו לערו בפה ישפב?
וקיה פי יצעק אלי ושמעתי פי חנון אני" (שמות כ"ב, כ"ה-כ"ו)

מילון

חבל תחבל – תיקח כהתחייבות על חוב שחייבים לך.
שלמת – שמלה שהוא מתכסה בה בלילה.
רעד עד בא השמש – עד הבוקר.
כסותו – כיסוי, שמיכה.

שאלו את התלמידים:

- אל מי מופנים פסוקים אלו, ומדוע?
- איזה מצב מתואר בסיפור?
- עד מתי צריך האדם להשיב את שמיכת העני?
- במה דומים ובמה שונים פסוקים אלו מן המקרה בסיפור? (מעניי לראות כי כאן לא מדובר בהכרח ביחסי עובד – מעביד, אלא באדם שיש לו חוב. עם זאת – הן בסיפור והן בפסוקים, ניכרים פערים חברתיים וכלכליים. כמו כן ניכרת החובה המוסרית לסייע לעני ולחלש).
- נסו לשער – אלמלא היה מדובר על אדם עני. האם ההוראה להשיב לו את שמלתו היתה שונה?
- מדוע לדעתכם נאמרה סיומת הפסוקים: "וקיה פי יצעק אלי ושמעתי פי חנון אני"?

ד. סיכום: מה לעשו"ת?

הפנו את התלמידים אל הדילמה המופיעה בדף העיתון, בפינת "מה לעשו"ת":

שמי יובל ויש לי שאלה.

היום הגיעו אלי שני חברים. כעבור זמן קצר נהיינו רעבים והחלטנו להזמין פיצה, לאחר שהתחייבו בפנינו בטלפון כי הפיצה תגיע עד 45 דקות. חיכינו בסבלנות אך רק לאחר שעתיים (!) השליח הגיע והתנצל על האיחור. החלטנו בתגובה לא לשלם לו טיפ אך השליח טען כי זו לא אשמתו.

מה דעתכם?

בקשו מן התלמידים לענות ליובל, ודונו בתשובות השונות שעלו בכיתה.

חלק ב': תנאי העסקה

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

א. משימת פתיחה:

הפנו את התלמידים אל המקורות המופיעים בדפי העיתון, ובקשו מהם לחבר בין המקור המקראי ובין המקבילה לו בחוק.
הערה למורים: להלן הצעה להקבלה אפשרית. שימו לב כי תיתכן חפיפה או הקבלות נוספות בין הפסוקים לעיקרי החוק.

הפסוק: **לֹא-תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר (ויקרא יט, יג)**

פירוש הפסוק: אין לאחר את תשלום השכר עד לסוף היום או עד לסוף הלילה בהם הסתיימה העבודה.

המקבילה בחוק: **מועד התשלום** על המעביד לשלם את השכר לא יאוחר מה - 9 לחודש (עבור החודש הקודם).

הפסוק: **לֹא-תַעֲשֶׂה שְׂכִיר (דברים כד, יד)**

פירוש הפסוק: אין למנוע מהשכיר את השכר המגיע לו על פי חוזה העבודה או בהעדר חוזה מסודר, על פי מנהג המקום.

המקבילה בחוק **שכר מינימום:** שכר המינימום לשעה הוא: גיל 14-16 : 17.40 ₪, גיל 16-17 : 18.64 ₪, גיל 17-18 : 20.63 ₪ (מעודכן לפברואר 2013).
אין לשלם פחות מסכומים אלו - גם אם בני הנוער מוכנים לעבוד עבור שכר פחות.

הפסוק: **לֹא תִגְזֹל (ויקרא יט, יג)**

פירוש הפסוק: אין לקחת ממונו של אדם שלא על פי דין.
המקבילה בחוק: **קנסות:** אין להטיל על בני הנוער קנסות או עונשים כספיים (גם אם שברתם בטעות צלחת או כוס...)

הפסוק: **לֹא-תַעֲבֹד בּוֹ, עֲבֹדַת עֶבֶד (ויקרא כה, לט)**

פירוש הפסוק: לא תעביד אדם עבודה שיש בה גנאי והשפלה, שיהא ניכר בה כעבד.
המקבילה בחוק: **הפסקות בעבודה:** אחרי שש שעות עבודה, אתם זכאים להפסקה של 45 דקות כאשר מתוכן לפחות חצי שעה רצופה. ההפסקה היא בדרך כלל על חשבונכם, ומותר למעסיק לנכות לכם את הזמן הזה מהשכר.

הפסוק: **וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲשֵׂת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תַעֲשֶׂה כָּל-**

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

מְלֹאכָה אֶתְּהָ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהִמְיֹתְךָ
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ (שמות כ, י)

פירוש הפסוק: בשבת שנועדה כיום מנוחה, אין לעשות כל מלאכה, בין לצורך עבודה ובין לצורך אישי.

המקבילה בחוק: **יום מנוחה שבועי**: אין להעסיק בני נוער במנוחה השבועית. איסור זה הוא מוחלט ואין אפשרות לקבל היתר להעסקת בני נוער במנוחה השבועית.

המקבילות בחוק לקוחות מתוך אתר "שירות התעסוקה הישראלי:

<http://www.taasuka.gov.il/Taasuka/Employee+Services/AvodaLanoar2009/noarrights020609.htm>

לאחר הפעילות עוררו דיון בכיתה, והיעזרו בשאלות הבאות:

- מה דעתכם על חוקים אלו? האם הייתם משנים / מוסיפים להם?
- על מי מגנים חוקים אלו ומדוע?
- האם לדעתכם יש לחוקק חוקים מיוחדים הנוגעים לתנאי העסקה? נמקו.
- האם נכון לחוקק חוקים מיוחדים בנושא העסקת בני נוער (ולא לדוגמא להסתפק בחוקים אחידים לבני נוער ולמבוגרים כאחד).
- החוק קובע גם כי אסור להעסיק נער/ה מתחת לגיל 14 – וזאת רק בתקופת החופש. מדוע? מה דעתכם על כך?

הערה למורים: במידה וישנם תלמידים בכיתה שהתנסו בעבודה - בקשו מהם לשתף את הכיתה בחוויותיהם ובתחושותיהם. הבהירו, עם זאת, כי גיל העסקה מינימלי – 15 שנים (בהתאם לתנאי החוק), ובחופשת הקיץ – 14 שנים. מתחת לגיל זה אין ראשים לעבוד בשום מצב! חשוב להיות גישים ולאפשר רק למי שמוכן לשתף מחמת מניעת חשיפה ופגיעה בפרטיות של מי שלדוגמה נאלץ לעבוד עקב מצב כלכלי קשה של המשפחה.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

ב. האמנה הבינלאומית לזכויות הילד
הפנו את התלמידים אל נוסח סעיף 32 באמנה הבינלאומית לזכויות הילד, המופיעה בדף העיתון:

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד:

1. המדינות החברות מכירות בזכותו של הילד להיות מוגן מפני ניצול כלכלי ומפני ביצוע עבודה העלולה להיות הרת סכנות או לפגוע בחינוך הילד או להזיק לבריאותו או להתפתחותו הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית או החברתית.
2. ... ידאגו המדינות החברות במיוחד:
 - א. לקבוע גיל מינימלי או גילים מינימליים להעסקה בעבודה;
 - ב. לקבוע תקנות מתאימות בעניין שעות ותנאי העסקה;
 - ג. לקבוע עונשים מתאימים או סנקציות אחרות כדי להבטיח אכיפה יעילה של סעיף זה.

סעיף 32

שאלות הבנה:

- ממה יש להגן על הילד, על פי האמנה? נסחו במילים שלכם.
- "ידאגו המדינות החברות במיוחד..." לאילו נושאים יש לדאוג במיוחד ומדוע?
- מדוע לדעתכם אין באמנה פירוט של תנאי העסקה, כמו בחוק? (לדוגמא ציון גיל מפורש, ציון שעות עבודה מותרות, משכורת ותנאים כגון חופשות)

הערה למורים: היות והאמנה הנה בינלאומית ומשותפת לכלל המדינות החתומות בה - היא אינה מפרטת את התנאים אלא מייצגת את הזכויות העקרוניות להן זכאים הילדים ובני הנוער. על כל מדינה ומדינה לציין בחוק את פירוט התנאים וכן את צורת האכיפה והענישה למי שעובר על חוקים אלו, על מנת להבטיח את קיומן של זכויות אלו).

- כיצד דואגת האמנה לאכוף זכויות אלו? האם יש צורך באכיפה?
- אל מי תוכלו לפנות כאשר זכויותיכם נפגעות? (הערה למורים: חשוב שתוכלו לתת כתובות לתלמידים, אליהם יוכלו לפנות במידה וזכויותיהם נפגעות. הנחו אותם להיעזר באינטרנט לשם כך, והפנו אותם גם אל הכתובת הבאה, של מנהל ההסדרה והאכיפה של משרד התמ"ת:

<http://www.moital.gov.il/CmsTamat/Rsrc/Haasaka/Haasaka.html>

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

ג. ללמוד או לעבוד?

הפנו את התלמידים לכרוז המופיע בדף העיתון, המתאר את המציאות שהיתה במרוקו במאה ה-17:

"בבית ישראל ראיתי שערוריה, שמפני דוחק השעה בני אדם מוציאים בניהם מבית הספר כבן שש כבן שבע ומשכירים אותם לאומן ללמדם מלאכות, ועדיין אינם יודעים לקרות קריאת שמע ולהתפלל. לכן על זה פקחנו עינינו וגזרה גזרנו שאין לבעלי אומנויות לקחת ילדים ונערים לעשות מלאכתם לא בשכר ולא בחנם עד שיתחנכו במצוות".
מתוך כרוז שהופץ על ידי אחד מחכמי מרוקו במאה ה-17

שאלות:

- מהי המציאות המתוארת בכרוז זה?
- באיזה גיל מוציאים ההורים את ילדיהם מבית הספר? מדוע לדעתכם?
- מהו החשש של בעל הכרוז בנוגע להוצאת ילדים מבתי הספר?
- עד מתי אוסר הכותב את הוצאת הילדים מבית הספר? באיזה גיל לדעתכם מדובר?
- "לכן על זה פקחנו עינינו וגזרנו גזירה" – מהי מטרת הגזירות? (הקשו ושאלו: מהי המקבילה למשפט זה באמנה הבינלאומית לזכויות הילד? – "לקבוע עונשים מתאימים או סנקציות אחרות כדי להבטיח אכיפה יעילה של סעיף זה").
- במה דומה ובמה שונה מקור זה מן האמנה הבינלאומית לזכויות הילד? מחוקי העסקת נוער?

ד. משימת סיכום: הכוח לשנות

לאחר שבחנו את נושא העסקת ילדים ובני נוער, ובררנו את זכויותיהם על פי האמנה ועל פי החוק, נערוך דיון בשאלה- כיצד מוודאים כי זכויות אלו אכן יקוימו?

כאמור, תקופה זו שלפני החופש הגדול מהווה הזדמנות טובה להציג בפני הילדים את זכויותיהם, ולדאוג שזכויות אלו ישמרו "הלכה למעשה".

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

הפנו את התלמידים אל פינת "עולם הילד", שבדף העיתון:

שביתות של חניכים מתנועת הנוער העובד, בשנות ה-20 של המאה ה-20, הובילו לחקיקת חוק ההגנה על בני נוער במקומות העבודה, על ידי המנדט הבריטי.

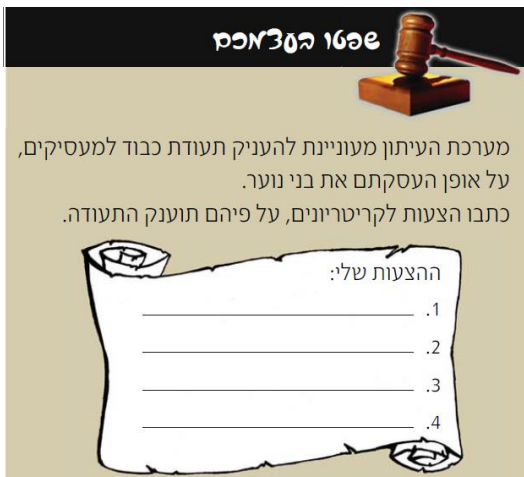
בעקבות הפינה שאלו את התלמידים:

▪ כיצד תצליחו לוודא כי הזכויות ותנאי ההעסקה, להם זכאים בני הנוער, יקוימו?

בקשו מהתלמידים להעלות הצעות שונות שיובילו לשינוי – בפן האישי והציבורי. לדוגמא:

- אם בני הנוער ידעו את זכויותיהם בחוק - הם ידעו גם לדרוש אותן
- הנוער הוא כוח צרכני חזק בו ניתן להשתמש על מנת לעורר קידום מודעות לזכויות.
- במקרה בו יש עבירה על החוק – ידעו בני הנוער כי ניתן להתלונן ולהטיל על בעלי העסק קנסות וסנקציות.

משימת סיכום:

הצעות

מערכת העיתון מעוניינת להעניק תעודת כבוד למעסיקים, על אופן העסקתם את בני נוער. כתבו הצעות לקריטריונים, על פיהם תוענק התעודה.

ההצעות שלי:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

הנחו את התלמידים לקרוא את פינת "שפטו בעצמכם" שבדף העיתון (עמוד 2), ולחבר קריטריונים לנתינת "תעודת כבוד" למעסיקים, על אופן העסקתם את בני הנוער. התייחסו גם לפרמטרים הבאים:

- ✓ שמירה על החוק (שכר, הפסקות, שעות עבודה)
- ✓ גמישות
- ✓ יחס נאות
- ✓ שילוב של לימודים ועבודה
- ✓ הבחנה בין עבודה בתקופת חופש ובתקופת לימודים

(הערה למורים: המליצו לתלמידים להתייחס גם אל המקורות שלמדו, כדיון מסכם).

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד
המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

נספחי העשרה

איסור העסקת קטינים

(מתוך תרומת המקורות היהודיים לחקיקת העבודה, מאת ד"ר מיכאל ויגודה.
משרד המשפטים - המחלקה למשפט עברי).

אחת החובות הנעלות והמושרשות במסורת ישראל, היא חובת חינוך הילדים לערכים הדתיים והאנושיים שהתורה מכִּוֶּנֶת אליהם. המקרא מדגיש חובה זו חזור והדגש: "ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (דברים ו, ז); "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (דברים יא, יט).

החכם מכל אדם, שידע עד כמה מלאכת החינוך קשה וחייבת להתאים עצמה לאישיותו המיוחדת של כל ילד, ממליץ: "חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו). וחכמי המשנה, מן המאות הראשונות לספירה, מנו את חובת החינוך בין החובות היסודיות המוטלות על ההורים: "תנו רבנן [=כך למדו רבותינו]: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות; ויש אומרים: אף להשיטו במים" (תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כט עמוד א).

כבר בימים קדומים בישראל, עוד הרבה לפני קרל הגדול באירופה, נתקנו תקנות המבטיחות לכל ילד גישה למערכת החינוך. בעניין זה חלה התפתחות היסטורית מעניינת עליה מעיד התלמוד: "אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה... התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? 'כי מציון תצא תורה' (ישעיהו ב); ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע" (תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף כא עמוד א).

בקיום חובת החינוך, החשובה כל כך, היה למעשה כדי למנוע עבודת ילדים, שכן העסקת הילד באה בהכרח על חשבון חינוכו. אך היו תקופות שהמצוקות הכלכליות היו כה קשות עד שהורים לא עמדו בפיתוי והכניסו את ילדיהם לשוק העבודה כבר בגיל צעיר, בדרך כלל כשוליות. כנגדם יצאו גדולי ישראל בדברים חריפים, כגון בכרוז החריף שהופץ על ידי אחד מחכמי מרוקו במאה הי"ז: "בבית ישראל ראיתי שערוריה, שמפני דוחק השעה בני אדם מוציאים בניהם מבית הספר

טובה בן-ארי, מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

המשרד: * רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092 * טל. 036896889 * פקס. 036896756

education.gov.il@E-mail: tovabe:, www.education.gov.il/zchuyot

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף יישומי חוק ומדיניות
הפיקוח הארצי לזכויות התלמיד/ה

כבן שש כבן שבע ומשכירים אותם לאומן ללמד מלאכות ועדיין אינם יודעים לקרות קריאת שמע ולהתפלל. לכן על זה פקחנו עינינו וגזרה גזרנו שאין לבעלי אומנויות לקחת ילדים ונערים לעשות מלאכתם לא בשכר ולא בחנם עד שיתחנכו במצוות".

תקנות דומות ניתקנו גם באיטליה, אלא ששם קבעו גיל מינימלי גבוה יותר, של י"ד או ט"ו ואפילו ט"ז שנים. וזה, לדוגמה, לשון התקנה שנתקנה בוורונה, גם היא במאה הי"ז: "ובכן יהיה אסור על כל ישראל בקהילת קודש הזו ליקח לו עוד שום שכיר או משרת כל עוד שהוא הולך לבית הספר אפילו ברצון ובהסכמת אביהם ואמם ואפוטרופסיהם עד היותו בין ט"ז שנה גמורות".

גם במאה הי"ט הוציא הרב חיים פלאג'י, רבה הראשי של איזמיר (תורכיה), כרוז כנגד המשכירים נערים בגיל בית הספר ואסר לעשות כן, הן על ההורים והן על בעלי המלאכה, כל זמן שהילד אינו יודע את תפילות כל השנה.

תקנות אלה מלמדות, שחכמי ישראל לא הסתפקו בקביעת נורמות בלבד בשאלת העסקת ילדים, אלא אף קבעו **סאנקציות עונשיות** כדי לאכוף נורמות אלו.